

SANATLAR EĞİTİMİ*

Prof. Dr. İnci SAN

Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi
Güzel Sanatlar Eğitimi
Eski Anabilim Dalı Başkanı

Giriş

Sanat eğitimi ya da Güzel Sanatlar Eğitimi kavramlarının artık değişerek bunların yerine sanatlar eğitimi denmesinin (İngilizcede kullanılan arts education gibi), eski kullanımların özellikle ülkemizde yol açmış olduğu kimi karışıklığa biraz olsun açıklık getireceğini düşünüyorum.

Sanatlar eğitimi, öncelikle örgün eğitimde, bilim ve teknik eğitimin kesinlikle yanında ve eş değerde yer alması gereken, elverdiğince çeşitli sanat dallarında yapılacak öğretimin adıdır.

Bu öğretimin hangi eğitim basamaklarında, hangi yöntemlerle ve yaklaşımlarla verileceği konusunda çalışan, kuramlar üreten ve uygulamaların niteliğini saptamaya çalışan bilim dalı da sanatlar eğitimbilimidir.

En son gelişmelerle, ileri ülkelerde sanatlarla ilgili dersler, hem sanatların kendi aralarında hem de sanatların diğer derslerle – tarih, ana dili, toplu yazma, sosyal bilgiler vd. – entegre edilmesi yoluyla işlenmeye başlanmıştır. Ders dışı etkinliklerde de pek çok proje çalışması, çeşitli sunumlar, okul şenlikleri gibi çalışmalarda, en başta yaratıcı drama olmak üzere, resim, grafik, güzel yazma, üç boyutlu çalışmalar, enstallasyonlar, performans, dans, müzik, ses ve ışık düzenlemeleri gibi alanlar çimento görevini görürler. Sanatlar eğitimini almamış öğretmenler ve yöneticilerle, sanatlar hakkında yeterince bilgilenmemiş öğrencilerle ise bu gibi etkinlikler yürütülemez.

Yukarıda sözünü ettiğim karışıklık ise- sanat eğitimi kavramı kullanıldığında – sıklıkla sanatçı

yetiştiren eğitim-öğretimle ya da zanaatların öğretildiği eğitimle karıştırılması; genelde tek bir sanatın ya da zanaatın söz konusu olduğunun sanılmasıdır. Bu yanlış kanıya göre de sanat eğitimi dendiğinde en çok plastik sanatların eğitim öğretimi akla gelir. Bir başka yerleşmiş kanı ise, sanatlar eğitiminin bireyin yalnızca duygusal yanını eğiten bir süreç olarak anlaşılmasıdır ki burada üstelik iki yanlış söz konusudur. 1) Sanat yalnızca duygulara hitap etmez, dolayısıyla, sanatlar eğitimi sürecindeki birey ya da grup salt duyguların eğitilmesine tabi olmaz; tüm beyinsel yaratıcı gücü eğitilir. Burada duygulardan da önce duyarlılık, duyulanım, duygululuk gibi kavramların yer aldığı tüm bir duyuşsal (affektif) alan söz konusudur. 2) Ayrıca duyuşsal algıdan başlayarak, algılama, yorumlama, çözümlenme ve sentezleme, sorgulama, bilgilenme, kıyaslama, eleştirip değerlendirme ve yargıya varma gibi süreçler de devreye girdiği için bilişsellik birçok sanat dışı alanda olduğu kadar işin içindedir.

“...Sanat eğitiminin bireyleri yalnız duyum ve duyguları açısından zenginleştirdiğine inanmakla kalmak, onlardan çağın değişim sürecinde, yaşadıkları topluma ve tüm dünyaya uyum sağlayabileceklerini bekleme, ütöpik bir yaklaşım olacaktır” (Akyüz, U. 1998:7)

Sanatlar eğitimbilimine gelince, bu alan bilimlerdeki, teknik ve teknolojiye bağlı değişmelerle toplumdaki özellikle kültürel değişmelere koşut olarak, sürekli yenilenen ve gelişen bir bilim dalıdır; olması gerekeni de işlediğinden kural ya da kuralsızlar koyabilir, normatiftir.

* Bu yazı, 20 Kasım 1998'de İstanbul MEF okulları 2. Eğitim Sempozyumu; “21. yy'ın eşliğinde Türk Eğitim Sistemi, Sorunlar, Çözümler, Öneriler, Perspektifler” için hazırlanmış; kurum tarafından basılmayınca, Nisan 1999 tarihinde Eğ. Bil. Fak. Dergisi'ne verilmiş; hakemlerden olumlu yanıtlar alındıktan sonra elimde olmayan nedenlerle yayımlanmamıştır. Kimi değişikliklerin yapılmaya çalışıldığı bu durumyla ancak şimdi yayınlanmaktadır. Son kaynaklar da dolayısıyla gösterilememiştir.

Batılı Ülkelerde Sanatlar Eğitimi

Yetişmekte olan çocuk ve gencin okul ve okul dışındaki genel eğitimi çerçevesi içinde, sanatsal alanda da kuramsal ve uygulamalı olarak eğitilmesinden söz edilmesinin, Barok dönemin bitişiyle, özellikle kentsoyluların “uyumlu kişilikler yetiştirmek” gibi eğitsel bir takım düşünceleriyle başladığı söylenebilir. 1800’lerde sanatın insanı eğittiği gerçeği üzerinde durulur. Sanat eğitimbilimi açısından önemli olan ilk görüşler arasında Herder’in (1784-1791) halk sanatlarına eğilmesi, Goethe’nin renklerin duyuşal etkileri üzerindeki incelemesi, Rousseau’nun kişinin kendi öz varlığını geliştirmek için doğal ve yaratıcı sanatsal uğraş ve etkinliklerin bir araç olduğu düşüncesi, Humboldt’un resim derslerini bir tür dil, bir iletişim aracı olarak görme eğilimleri sayılabilir.

Schiller’in “oyun” tezi (sanat bir oyundur, etkinlikler içtenliğe ve oyuna dayanmazsa insan olarak kalamaz) ve 1793-94’de yazdığı “İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektupları”, estetik eğitim kavramını ve bu tür bir eğitimin özü, ereklere ve içeriğini ilk kez tartışan, sanat yoluyla insanların eğitimini sistemli biçimde ilk ele alan, önemli düşünceleri içerir.

19. yy. başlarında Pestalozzi (1746-1827)’den kaynaklanan ve Humboldt’un katkılarıyla Almanya’da yapılan eğitim reformu içinde, resim ve çizim dersleri üniversiteyi de içine almak üzere, seçmeli olarak her öğrenim kuruluşunda yer almıştı. Bu derslerin gözü ve eli eğittiğine inanılmakta, doğal çizim dürtüsünün matematik ve sayılar yardımıyla dengelenmesiyle belli bir yöntem ışığında, daha önceki taklit yoluyla kopya resim yaptırmaya karşı çıkılmaktaydı. 1870’lerde bu dersler ilkokullara ve orta okul ile liselerin ilk iki sınıflarına zorunlu ders olarak girmiş, ortaokul ve lise resim öğretmenleri de o zamana dek olduğu gibi seminerlerle değil, meslek okullarında yetiştirilmeye başlanmıştı. Bir iki kuşak boyunca etkili olan bu bezeme ve süsleme motiflerinin ve geometrik desenlerin çizimi hareketi, zevk aşılama, düşünme gücünü zenginleştirici, göz’ü ve kavramayı, biçimleri algılama gücünü keskinleştirici yönüyle dikkati çeker. Ancak giderek bir ölçü sanatına dönüşen bu anlayış, 20. yy.’ın hemen başında gelişen yeni bir anlayışla yer değiştirdi; artık bu derslere nesnelerin gözlemi yanında renklerin, duyu ve duyguların ve estetik zevkin de katılması, çizim ve resme başlamadan fırça tekniği, renk teknolojisi ve renk kuramının temel bilgilerinin verilmesi öngörülmüştü.

19. yy.’ın yarısından başlayarak, önce endüstrileşme sürecinde başta giden ülkelerde olmak üzere, geniş kitlelerde sanat eğitimine ilginin arttığı ya da arttırıldığı bir gerçektir. İlk İngiltere’de kendini gösteren ticari sanat eşyasında yapılacak yenilikler için el sanatlarıyla ilgili olarak izlenen gelişimlerin (Ruskin, W.Morris, W.Crane, C.R.Ashbee vd.) uzantıları ile Almanya’ya ve oradan da Avusturya ve 1885’lerde Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, 1886-87’lerde de Almanya’da başlayan bu yeni eğilim giderek atölye ve iş eğitimine kayan yeni bir sanat ya da daha doğru deyişle zenaat eğitimini belirliyordu. (Cumhuriyetin hemen ilk yıllarında İ.H.Tonguç’ta bu düşüncelerin sentezini bulabiliriz. Bkz.: Kurtuluş, Y. 1998 A)

20. yy.’ın hemen başlarında yer alan dört uluslar arası sanat eğitimi kongresi (1900 Paris, 1904 Bern, 1908 Londra ve 1912 Dresden), tümel bir sanat eğitimi ve sanat eğitimbilimi hareketinin öncü olaylarıdır ve genel eğitim sistemleri içinde bir reform olarak anlaşılmalıdır. Bu genel eğitim reformu’nun “kültürel çöküş ve insanın kendine yabancılaşması” olgusuna karşı bir önlemler hareketi olduğunu ve bu kapsam içinde en başta güzel sanatlar, edebiyat, yaratıcı etkinlikler ile estetik zevkin eğitimine gerekli önemin verilmesine ve tüm bu dalların, eğitim ve öğretimin öz alanı haline gelmesine yönelindiğini görmekteyiz.

Daha sonraki yıllarda çocuğun dünyasına verilmeye başlanan önem ile, çocukta bir küçük sanatçı, bir dahi görme eğilimleri ve sanat derslerine eklenmeye başlanan psikolojik boyut ile, çocuğu özgür bırakma anlayışı gelişmiş, sanat eğitimi çocuk resmi olgusunda ve bu olgunun geliştirilmesinde odaklaşmıştı.

1920’lerde “çocuğa özgü, çocukça” olanın yitirilmemesi ve çocuğa ruhsal ve fiziksel gelişim evrelerine göre davranılması ilkesi, sanat eğitimi için ortak bir ilke olarak kabul gördü. 1920’lerin pekçok sanat eğitimi kuramcısına göre sanatsal form bilinç dışından kaynaklanmakta, çocuk da bilinç dışından gelen dürtülerle yapıt vermektedir.

Çocuğun baş tacı edilmesiyle, sanatsal eğitimde her türlü planlamayı, başarı ölçümünü, yöntem ve didaktiği reddeden tutumlara kadar gidildiği oldu. Sanat dersleri serbest dersler olarak ele alınca pekçok deneme yapıldı, fakat sanat dersleri için gerekli kavramlara ulaşılamadı. G.Bribek ile çocuk resimleri, aşama aşama gelişen zihinsel basamakların göstergesi olarak değerlendirildi, çocuğun biçimlendirme dili ve düşünme biçimleri hakkında bilimsel bilgiler temel oldu ve bunlara uygun yöntemler de araştırıldı.

1950'lerde Gestalt psikologlarınca geliştirilen sistem ise, algı ile biçim verme arasındaki ilişkiye dayalıdır, görsel algı ön plana çıkar, plastik sanat derslerinde görmeyi öğretmek başlıca amaç olur. Oyun, yani farketirmeden bilinçli iş'e, eyleme yönelme, yöntemler arasında girer. Yaşantısal anlatım önemsenir. Bauhaus öğretileriyle ise, öznel yaşantı ile nesnel bilgi sanata giren iki ayrı yol olarak ele alınır. Bauhaus'ın getirdiği bir anlayış da, toplum için sanatın giderek daha anlaşılabilir olmasını, ya da toplumun giderek sanat için daha duyarlı olmasını sağlamak üzere iletişimin kurulmasını öngörmekteydi. Bu iletişimin üç toplumsal işlevi de şunlardı: Sanatçıların kendilerini anlatmaları ve dolayısıyla toplumca anlaşılmaları; toplumda sanat ile kurulan bir iletişimin başlaması; bu iletişimin kurulabilmesi için bir ön koşul olan, sanat olgusu ve sanatsal olan hakkında okullarda verilen bilgilerin gerekliliği. Böylece sanat toplum için bir bilinmezlikler alanı olmaktan çıkabilirdi.

1946'da çeşitli üniversitelerde kurulan sanat eğitimi enstitüleri aracılığıyla sanatlar eğitimcilerinin lisansüstü öğrenimlerinin sağlanması ve alanla ilgili kuramsal ve yöntemsel temellerin araştırılmasının başlaması, 1958 Basel ve 1962 Berlin uluslararası sanat eğitimi kongreleri Avrupa'daki önemli gelişmelerdir. 1970'lerin başında sanatlar eğitimi ve eğitimbilimi bir doktora ve doçentlik uzmanlık alanı olarak benimsenmiştir. (1980'li yıllarda YÖK'çe ülkemizde de kabul görerek bir doçentlik alanı olmuşken, 1998'de listeden çıkarılmıştır.)

Batıdaki bu gelişmelerin, özellikle 19.yy.dan bu yana, toplumsal değişmeler, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yanında siyasal gelişmelerden de etkilendiği ve farklı sanat eğitimi politikaları izlendiği görülür. Sanat eğitimi kimi zaman kültüre az değer verildiği söylenerek genel kültür düzeyini arttırıcı, kimi zaman genel yaşam biçimindeki zevk düzeyini yükseltici, bazen dünya piyasasına daha nitelikli ve zevkli eşya sürebilme gibi ekonomik bir etkenle, bazen de halkla ve halk sanatlarına dönük ya da çocuktan yana olmak gibi birçok işlev, erek ve ideoloji yüklenmiştir. Yüklendiği işleve göre de örgün eğitim kurumlarındaki sanat eğitiminin verilmiş tarzı başka başka olmuştur. Ancak tüm bu gelişmeler içinde iki ana sanat eğitimi anlayışı saptanması mümkündür: İnsan eğitiminin ağırlık kazandığı sanat eğitimi, bir başka deyişle sanat yoluyla eğitim; bunun karşısında sanatın ağırlık kazandığı, sanatın kendisi için, sanatın anlatılmasını amaçlayan sanat için eğitim anlayışı.

İlkinde önemli olan sanatsal yaratıcı uğraşların genel eğitim sistemi içinde insanı yetiştirici süreçler

olarak yer almasıdır. Özgür yaratıcılık, çocuğun işine karışmamak, onu kendi haline bırakmak. az yönlendirmek bu anlayışın getirdiği uç düşüncelerdir.

Diğerinde önem verilen ise karmaşık ve çok yönlü sanat olgusunun kendisidir. Çocuk, ergen ve yetişkinin çağını anlaması bakımından özellikle çağdaş sanat biçimlerinin üzerinde didaktik olarak durulur. Burada çocuğun kendiliğinden ne yapacağı değil, öğrencinin neye gereksindiği ve neler öğrenmesi gerektiği önem kazanmıştır.

Dikkat edilirse anlaşılacaktır ki, sanat yoluyla eğitim, çocuk ve ergende us'tan, us'un denetiminden çok duyulara, duyguya, heyecana yer vererek, eğitim sistemlerindeki aşırı rasyonalizasyona karşı çıkmayı, bu olguyu dengelemeyi amaçlamaktadır. Ağırlık duygusalılıkta, duygusal yaşantıdadır.

Sanat için eğitim ise, belki biraz daha somut ve gerçekçi bir yaklaşımla, çağımızın bilimsel ve teknolojik bir çağ olduğunu kabul eder ve bu gerçekten yola çıkarak sanat eğitimini de ussal ve bilimsel temellere oturtur. Yaratıcı, yapıcı, üretken süreçlerin önemi kadar, sanat olgusunun türlü biçimleriyle öğretilirliği üzerinde durur; duygusallığın yanı sıra, tüm yetileri, yetenekleri ve zihinsel ön plana alır; sanat uğraşlarında çocuğu da, ergeni de yaptığını ve yapılanı sözcüklerle, söze dökerek kavramlaştırmasını, üzerinde düşünerek yargılamasını, eleştiri ve değerlendirmelerinin ussal temellere dayanmasını ister.

Kısaca ve kolay anlaşılacağı için duygusal ve ussal diye tanımlayabileceğimiz bu iki görüş, ilk bakışta birbirlerine karşıt gibi görünüyorsa da, kanımızca aslında birbiri yanısıra yer alarak, bir çeşit karma görüş oluşturulabilir. Yapılması gerekli olan, (evrensel anlamda) endüstrileşen, teknolojiyle sürekli ilerleyen ve ister istemez ussal bir çağ olan günümüzü yadsımamak; çağımızın verilerini kabul ederek ona yaklaşmak; ama bunun uzantıları olan tek yanlı bir eğitime, öğrencileri yalnızca fen ve doğa bilimleri ve teknik bilgilerle donatarak birer yarış atı ya da robot yetiştirilmesine, sanat ve estetik eğitimin olanaklarını seferber ederek karşı çıkmak; gene akılcı yoldan, bilimsel temellere oturarak bu tek yanlı eğitim-öğretimin yol açtığı ve açacağı kayıpları önlemeye çalışmaktır. (Bkz.:San, İ. 1982 B)

Türkiye'de Sanatlar Eğitimi

Cumhuriyet Öncesine Kısa Bakış

1908 Meşrutiyeti'nden de önce Türkiye'yi etkilemeye başlayan Batılı anlayış, o zamana dek büyük bir olasılıkla bir usta çırak ilişkisi içinde

sürdürüle gelen zanaat eğitimi yanında, belki çok küçük bir zümreyi ilgilendirmiş olan pedagojik amaçlı sanatlar eğitiminin, meslek okullarından başlayarak ülkemizde örgün eğitim alanına girmesini sağlamıştır.

1883'de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebinde (Güzel Sanatlar Okulu) Avrupa tekniğine göre portre ve peyzaj üzerine çalışmalar yürütülürken, öteki okullarda canlı yaratık ve insan resmine karşı sürdürülen çekingenlik dolayısıyla resim dersleri, taş baskı (litografya) çalışmaları, cansız modellerin, peyzajların ya da tahtaya çizilen geometrik ve bitkisel motiflerin kopya edilmesi ve renkli kartpostallardan büyütme yapılmaması biçiminde idi. Mühendis ya da Harbiye ve Sanayi Okullarında, bu okulların mesleki amaçlarına göre geometrik örgeler, "ornament"ler ve arabesker çizdiriliyordu. 1910'da resim-iş eğitimi konusunda incelemeler yapmak üzere Maarif Nazırı tarafından Avrupa'ya gönderilen İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), oradaki resim eğitimi konusunda belgeler getirmiş, konferanslar düzenlenmiş, yazılar yayınlamıştır. (Bkz.: Etike, 1993)

Müzik alanında batı etkisi, 1827'de II.Mahmud'un yeniçeri ocaklarını kaldırıp, "mehter" yerine "bando"yu getirmesiyle başlamaktadır. "Muzika-ı Humayun" adı altında kurulan eğitim kurumunun batı müziği bölümünü oluşturan "bando" yanında bir de "Türk Musikisi" Bölümü bulunmaktadır

Diğer taraftan, 1913 yılında, ortaokulların ders dağıtım çizelgelerine Gına (Musiki) adı altında derslerin konması eğitim programlarında bir yenilik hareketi olarak kabul edilmiştir. (Daha fazla bilgi için bkz.:Kavcar, 1982

Lise düzeyinde müzik eğitimi ise, Satı Bey'in çabaları ile 1909'da "darümuallimin" programlarına müzik dersinin konulmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyetle Gelen Atılımlar

Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı erek edinmiş Cumhuriyet, kültürel temeller üzerine kurulmuş ve Atatürk, sanat ve eğitim sorunlarına da özel bir önem vermiştir. Hemen ilk yıllardan başlayan kültür ve sanatla ilgili çalışmalar, aşama aşama ilerlemiş, sanatlar eğitimi öğretimi yapan kurumlar ardarda açılmıştır. 1924 yılında daha birçok eğitim kurumları açılmamışken, "Musiki Muallim Mektebi"nin açılmış olması, sanata verilen önemi belirleyen bir durum olarak kabul edilebilir. Ulusal Eğitim sorunları üzerine kimi girişimlerin başladığı 1925 yılında okullardaki sanat eğitimi ve resim eğitimi üzerinde de durulmuş, o yıl ülkemize

getirilen eğitimci John Dewey'in M.E.Bakanlığına verdiği raporda sanat eğitimine özel bir bölüm ayrılmış, Dewey öğretmen okullarında sanat dersleri öğretmeni yetiştirilmesi için özel dersler önermiştir.

1924'te Ortaöğretim Öğretmenleri Kanununda, o zamana dek gezici öğretmen sayılan resim öğretmenlerine öteki ders öğretmenlerine denk haklar verilmiş; 1925'te ilkokullarda resim ve el işleri sınıflarında özel bölümler açılması öngörülmüş; 1926'da Sanayi-i Nefise Talimatnamesi (Güzel Sanatlar Yönergesi) yazılarak güzel sanatların eğitiminin düzenlenmesi ve gelişmesi için bir encümen (komisyon) kurulmuştur.

1925 yılından başlayarak örgün eğitimde resim-elişi ve müzik gibi derslerin yer aldığını görüyoruz.

1926'da kabul edilen ilkokul programındaki resim ve el işleri derslerinin uygulanabilmesi için öğretmen yetiştirilmesine başlanmıştır. Avrupa'dan tanınmış öğretim üyeleri çağrılarak Ankara'da ilk ve ortaokul öğretmenleri için iş ilkelerine dayalı bir öğretim kursu düzenlenmiştir. (Daha fazla bilgi için bkz.: Etike, S. age. ve Kurtuluş, Y. ag.çalışma)

1927'de İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebinde bir resim öğretmeni kursu açılmış; ayrıca okulun öğrencilerinden resim öğretmeni olmak isteyenlere eğitim bilim (pedagoji) dersleri verilmesine başlanmıştır. Bunu 1932'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde resim-iş, 1937'de müzik bölümlerinin açılması izlemiştir.

Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümü Programları başlıca yurt dışında, özellikle Almanya'da eğitim görmüş öğretim elemanları tarafından hazırlanmıştır. Amaç yaratıcı, yapıcı, çağdaş estetik görüşleri kavramış öğretmen yetiştirmektir. Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde kurulan Resim-iş Bölümü Programı hiçbir yerden kopya edilmemiş, çağdaş eğitim çizgisi ve ülke gerçekleri gözönünde tutulmuştur. Resim-iş Bölümünden mezun olanlar yalnızca ortaöğretimde resim-iş dersi vermek için yetiştirilmemişler, gereğinde de halk eğitimine yardımcı olmuşlardır (Telli, 1990. 3-33).

1932-1951 arası dönemde Halkevleri, oluşturduğu dokuz çalışma kolu ile yaygın ve yetişkin eğitiminde sanatlar eğitimi konusunda da son derece yararlı olmuşlardır. Bu kollar şunlardır: 1) Dil, edebiyat ve tarih, 2) Güzel Sanatlar, 3) Temsil, 4) Spor, 5) Sosyal Yardım, 6) Halk dersaneleri ve kurslar, 7) Kütüphane ve yayın, 8) Köycülük, 9) Müze ve sergi. Görüldüğü gibi bu kolların hemen tümü, bugünkü çağdaş sanat eğitimi anlayışı içine giren etkinlikleri kapsamaktaydı. Başlangıçta 14 il merkezinde açılan halkevlerinin

sayısı 1938'de 209'u, 1950'de 63 ilde 477'yi bulmuştu. 1950'de ayrıca 4332 halk odası vardı. Dergi ve yayımlar, 330'unda bulunan kitaplıkları ve temsil ve seyirlik oyunları, sergileri, masal, atasözleri derlemeleriyle ile etkili kuruluşlardı.

1938'de uygulanmaya başlanan ortaokul programında, haftada önce bir, sonra ikiye çıkarılan resim derslerinde, her üç sınıfta da serbest ve doğadan resim, süsleme resim ve sanayi resimleri yaptırılıyordu. Türk mimarlığının ürünleri, çiniler ve nakışların incelenmesi de bu derslerin kapsamına girmektedir. Müzik ve güzel yazı dersleri de yer almaya başlamıştı. Lise sınıflarına birer saat resim ve müzik dersleri, lise son sınıflara da Sanat Tarihi dersi konuldu.

1949'daki 4. Milli Eğitim Şurası sonunda bazı yetersizlikler dolayısıyla resim dersleri yeniden haftada bir indirilmiş, buna karşılık her üç sınıfta, haftada ikişer saat el işleri (kızlara ev işleri), lise sınıflarına birer saat resim ve müzik, lise son sınıflara da sanat tarihi dersleri eklenmişti. 1949'dan bu yana uygulanan ortaokul programında İş Bilgisi adı altında toplanan ve Ticaret, Tarım, El ve Ev İşleri bölümlerine ayrılan derslerin amacı ise yaşama hazırlıktı. Ancak bu derslerin yürütülmesi için gerekli ilişkiler, araç ve gerecin sağlanma güçlüğü yanında dersi verenlerin yeni bilgi ve tekniklerle donatılması da zor olmaktadır.

1962'de toplanan 7. Milli Eğitim Şurası, eğitim, kültür ve sanat sorunlarının geniş biçimde ve altı ana bölüme ayrılmış olarak incelendiği bir şuradır. Her bölümle ilgili komisyonun bir rapor sunduğu bu toplantılarda. Kültür İşleri ve Güzel Sanatlar Komisyonunun raporundaki öneriler arasında şunlar da bulunmaktadır:

Halk eğitiminde güzel sanatların etki gücünden yararlanma, çoksesli yeni Türk müziğinin halk müziğinden esinlenerek gelişmesini sağlamak amacıyla ödüller konması, plastik sanatlar eğitimine önem verilmesi, yaygınlık kazandırılması, sanatçıların desteklenmesi, korunması ve özendirilmesi, bölge kültür sanat merkezleri kurulması, devlet tiyatrolarına, bölge tiyatrolarına ve özel tiyatrolara verilmesi, devlet desteğinin sağlanmasını, eski eserlere ve müzelere çağdaş bir yaklaşımla eğilme gereği...

Ayrıca bu raporda güzel sanatların eğitim hayatımız ve ulusal kalkınmamız açısından taşıdığı değer vurgulanmış, sanatın çağımızda, günlük yaşamın, sanayi, ticaretin içine nasıl yayıldığı ve tepkisi açıklanmış, milli birliği sağlamadaki rolü, ülkemizin temsilinde ve tanıtılmasındaki hizmeti belirtilmiştir. Bu nedenlerle üniversite ve her derecedeki okullarda güzel sanatlar eğitimine en

geniş biçimde yer verilmesi, "devletin gerçek bir sanat politikasına sahip olması" istenmiş, bu yoldaki çalışmaların: a) Halk sanat eğitimi, b) Okullarda sanat eğitimi, c) Sanatçıların yetiştirilmesi yolunda yürütülmesinin karara bağlandığı belirtilmiştir. (7. Milli Eğitim Şurası, 5-15 Şubat 1962, s. 50-61. Ayrıca Şura öncesinde 30 Ocak - 23 Mart 1961 arasında toplanan Güzel Sanatlar Komitesinin raporu, Ankara 1961)

Türkiye'de Sanatlar Eğitimi

1965 yılında kurulan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı olarak (1998 YÖK'ün Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırma girişiminde Bilim Dalı düzeyine indirgenmiştir) sanatlar eğitimi alanına önemli hizmetler vermiştir.

Sanatçı yetiştiren güzel sanatlar fakültelerinden ve sanatçı öğretmen yetiştiren Resim-iş ve Müzik Öğretmenliği Bölümü ya da birimlerinden farklı olarak, adı geçen anabilim dalı, Sanatlar ve Eğitim, Edebiyat ve Eğitim, Yaratıcılık ve Sanat Sorunları, Dil ve Kültür, Çocuk Edebiyatı, Yaratıcı Drama, 1950 Sonrası Sanat Akımları gibi lisans dersleri verirken eğitim bilimci olacak gençlerin sanatlar kültürü edinmelerini sağlamıştı. Şimdi ise yalnızca İlköğretim Bölümünde servis dersleri niteliğindedir.

Bu birimde, Güzel Sanatlar Fakültesinde ve Eğitim Fakültelerinin Resim-iş, Müzik Bölümlerinde daha çok uygulama ağırlıklı eğitim almış olanlarla, Türk Dili ve Edebiyatı, Tiyatro bilimi ve benzeri ilgili sosyal bilimler mezunlarına lisansüstü düzeyde kapsamlı sanat ve kültür dersleri vererek yüksek lisans ve doktora çalışmaları yürütülmüştür: Bu, etkinliğini giderek yitirmekteyken sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bu güne değin 95 yüksek lisans tezi ve 30 doktora tezi tamamlanmıştır. Özellikle büyük kentlerimizde, özel okul öncesi ve özel ilköğretim okullarında hızla yayılmış olan, ayrıca 1996-97 öğretim yılından başlayarak 8 yıllık temel eğitimin 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarına zorunlu / seçimsel bir ders olarak giren "yaratıcı drama" disiplininin kuramsal ve uygulama çalışmalarını da bu birim 1982'den bu yana yürütmekte, bu alanın tanıtılıp geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

1970'lerde Şuralar ve Diğer Gelişmeler

1974'deki 9. Milli Eğitim Şurasında, sanatlar eğitiminin ilköğretimin ikinci basamağında öğrencilerin ilgi ve isteklerine göre seçecekleri kol faaliyetleriyle desteklenmesi öngörülmüş, lise ve

dengi okullarda da sanatlar eğitimi dersleri seçmeli dersler arasına konarak öğrencilerin yeteneklerine göre seçim yapmaları düşünülmüştür.

1978'de Ortaöğretim kurumlarında iki saatlik zorunlu ders olarak hazırlanan "Turizm ve Sanat Eğitimi" dersi, öngörülen geniş kapsamlı, çağdaş programına ve yerindelik taşıyan ilke ve amaçlarına karşın, öğretmenler hazırlıksız yakalandığı, daha doğra bir deyişle gerekli ön çalışma yapılmadan dersler yürürlüğe konduğu için, iktidar ve tutum değişikliği de buna eklenince yürütülemedi. Oysa iyi bir hazırlıkla, ülkenin gereksindiği turizm atılımı için gerekli bilinçlendirme, planlandığı biçimde sanat eğitimi dersleri içinde başarılı olabilir, çağdaş ve çok yönlü bir sanat eğitimi uygulanabilirdi. 10. Milli Eğitim Şurasında (1981) temel eğitimde ve liselerde güzel sanatlar adı altında bir dersin okutulması kararlaştırılmış, 1981-82 öğretim yılında ortaokullarda "iş ve teknik eğitim" adı altında faydaya ve üretime dönük bir ayrı ders, Ankara'da on pilot okulda uygulamaya konmuştur. Aynı Şura'da temel eğitim okullarının amaçları arasına "sanat ve estetik alanında kültür ve anlayış kazandırma" ibaresi yer almıştır.

1982'de 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 51. ve 67. Maddelerine göre 1983-1984 öğretim yılından başlayarak yükseköğretim kurumlarına Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar (plastik, fonetik, görüntü ve dramatik) dallarından biri seçimlik ders olarak programlara konulmuş ve uygulamaya başlanmıştır. YÖK tarafından bu derslerle ilgili olarak bir program hazırlanmış, uygulama şekli üniversitelere bırakılmıştır. Son yıllarda üniversitelerde Rektörlüklere bağlı Güzel Sanatlar Bölümleri bu dersleri yürütmekle yükümlüdürler. Başlangıçta her yıl bir saat olarak düşünülen söz konusu dersler zaman içinde yalnızca birinci sınıfta okutulan, ancak öğrenci isterse daha sonraki yıllarda da devam edebileceği dersler haline dönüşmüş, bünyesinde sanat dersleri olan kimi fakültelerde baştan beri uygulanmamış; 1998-1999 yılında da birçok fakültede tümüyle kaldırılmıştır. (Bkz.: 1990'a kadarki uygulamaları belli bir örnekleme içinde inceleyen Çakır, 1994)

MEB Raporları

1982 ve 1983 yılları süresince MEB'nda toplanan "Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme Milli Eğitim Yüksek Danışma Kurulu" biri 1982'de çoğaltılan Çalışma Grubu Raporu (42 s.) ile o günün sanatlara ilişkin Ders Programlarını çeşitli okullar itibarıyla gösteren Ekini; diğeri 1983 Nisan'ında tamamlanan Önerileri (14 s.) olmak üzere kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Bu raporların ilki I. GİRİŞ, II. Güzel Sanatlar Eğitiminin Gelişimi, III. Ülkemizde Bugünkü Durum ve Sorunlar, IV. Öneriler'den oluşmuştur. II. ve III. bölümler Örgün Eğitim, Yaygın Eğitim, Öğretmen Yetiştirme ve Genel Değerlendirme (Öneriler kısmında Genel Öneriler) planında biçimlendirilmiştir. Örgün eğitim kısmı da Okulöncesi, Temel eğitim (birinci ve ikinci basamak), Orta eğitim ve Yüksek-Eğitim olarak ele alınmıştır.

Rapor, bitiminde çoğaltılıp tüm üniversitelere gönderilmiş, gelen eleştiri, görüş ve önerilerle ikinci çalışma aşaması başlatılmıştır.

1983 tarihli "Türkiye'deki Güzel Sanatlar Eğitiminin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler" raporu da aynı şemaya sadık kalmış, her eğitim basamağı kendi içinde, dersler, program geliştirme, ders kitapları, kılavuz kitaplar, öğretmen yetiştirme, uygun fiziksel ortam sağlama ve ölçme değerlendirme biçiminde yapılandırılmıştır.

Öneriler her kısımda kısa ve uzun erimli olmak üzere belirtilmiştir.

Öneriler arasında Bakanlık müfettişlerinin güzel sanatlar eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitimden geçirilmeleri; Talim ve Terbiye Kurulunda güzel sanatların her dalından en az bir üyenin sürekli görev alması; amatör ve profesyonel sanatçı ve sanat gruplarının okullara getirilmesi; üniversitelerdeki güzel sanatlar derslerinin kuramsal bölümünün ortak içerikle zorunlu, uygulamaların ise seçmeli olarak okutulması; her fakülte ve yüksekokulda sanat derslerini ve ders dışı etkinliklerini yönlendirebilecek "Güzel Sanatlar Birimleri'nin kurulması; Güzel Sanatlar ve Sanat Bilimleri Enstitüsü kurulması; Türkiye Sanatsal Araştırmalar Kurumu (TÜSAK) kurulması; Güzel Sanatlar Vakfı kurulması; sanayi kuruluşlarında spor etkinliklerinin yanı sıra sanat grupları da oluşturmak üzere sanat birimleri ya da Sanat Danışmanlıkları kurulması; sanat dallarında gerekli araç ve gereçlerin ulusal kaynaklı üretimle sağlanması; çağdaş sanat müzeleri kurulması; müze ve kütüphanelerin sanatlar eğitimine katkıda bulunacak etkinlikler yürüten merkezler durumuna getirilmesi; Türkçe derslerinin (genellikle 10 saati) 2 saatinin Sözlü Anlatım ve Dramatik Etkinlikler olarak işlenmesi; bunları hizmetiçi eğitimden geçirilmiş öğretmenlerin okutması; ortaokullarda Türkçe derslerinde tiyatro bilgisi, diksiyon ve dramaya yer verilmesi; kitle iletişim araçlarında konu ile ilgili destek programlar ve anlayışlar geliştirilmesi; müze eğitimine yer verilmesi; drama eğitimine yer verilmesi; yeni bir karne sistemi; okul koroları kurulması; tarih ve çevre bilinci verilmesi; çağdaş sanatlara ve çağdaş sanat

olaylarına yer verilmesi; ana babaların konu ile ilgili olarak aydınlatılmaları; her yıl MEB bünyesinde bir Güzel Sanatlar Eğitimi Seminerinin düzenlenmesi; MEB bünyesinde her yıl Mayıs ve Eylül aylarında toplanacak Güzel Sanatlar Eğitimi Danışma Kurulunun toplanması; TTK'nda ya da MEB'nde sürekli bir Sanat Eğitimi Programı Geliştirme Kurulu oluşturulması, devletin güzel sanatlar politikasını saptayıp oluşturacak bir Sanat Konseyi'nin kurulması gibi işlevsel, önemli ve yaşamsal öneriler bulunmaktadır.

1990 yılında toplantılarına başlayan Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme özel ihtisas Komisyonu, 1991'de gerçekleştirilen yeni bir raporla sonlanmıştır. Önemle vurgulanan nokta, raporun, 1982 ve 1983 raporlarıyla birarada ele alınması gerektiği, onlarla birlikte bir bütünlük oluşturduğu hususudur. Nitekim bu raporda sorunlar günün koşulları çerçevesinde değerlendirilerek ve sonuçlar ışığında güncel öneriler geliştirilerek çok fazla tekrara gidilmemesine çalışılmıştır. Dolayısıyla raporun ele alınışı farklı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir.

"Bu rapor, bilim ve teknolojinin sanata göre daha çok ön plana çıkarıldığı ya da çıkarılmaya çalışıldığı bir dönemde hazırlanmış olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır."

"Rapor on bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bilgi ve bilgi toplumu, bilgi çağı kavramları ile bilim, teknoloji ve sanat arasındaki ilişkilere değinilmekte, ikinci bölümde çağdaş insanın yapısal özellikleri üzerinde durulmakta, üçüncü bölümde çağdaş eğitimin temel niteliği incelenmekte, dördüncü bölümde çağdaş sanat eğitimi ve sanatın işlevi irdelenmekte, beşinci bölümde çağdaş sanat eğitimi ve sanatın işlevi irdelenmekte, beşinci bölümde sanat eğitiminin sınıflandırılması, yüzey, hacim, mekân, ses, söz (dil), devinim ve eylem (drama) sanatları eğitimi" biçiminde yapılmakta, sanat eğitimi genel, amatör, mesleki olmak üzere üç ana amaca yönelik olarak irdelenmektedir. Türkiye'de sanat eğitiminin bu günkü durumu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu 2809 sayılı kanun ve öbür ilgili yasalara bağlı tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge, plan ve programlarla belirlenmektedir." Çakır 1998:54)

Raporun öneriler bölümünde, en başta çağdaş insanın eğitim hakkı içinde sanat eğitimi hakkına da sahip olduğu belirtilerek bu hakkın çağdaş Türk insanınca da kullanılması gerekliliği anımsatılmakta; Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme Merkezi ve Güzel Sanatlar Eğitimi Danışma Komisyonu kurulması yinelenmekte; MEB'nin 5 Mart 1990 tarihli

genelgesiyle, güzel sanatlara hevesli her basamaktaki bireylere yıl boyu sürecek biçimde 2'şer ay süreyle verilmesi öngörülen ve sertifika da veren güzel sanatlar kurslarının açılması kararının uygulamaya konulması; ilki İstanbul'da açılmış bulunan güzel sanatlar liselerinin çoğaltılması; bu liselerin resim ve müzik bölümlerinin yanında "drama ve gösterim sanatları" bölümünün eklenmesi, ayrıca Türkiye Sanat Eğitimcileri Birliği oluşturulması gibi öneriler yer almaktadır.

Raporun Sonsöz'ündeki şu tümceleri de aktaralım:

"Çağdaş eğitim, bireyin bedensel, bilişsel, devinimsel ve duyuşsal yapıları ile dengeli bir bütün olarak en uygun ve ileri düzeyde yetiştirilmesini amaçlar. Bu amaçladır ki çağdaş eğitim, "bilim, teknik ve sanat" denilen üç ana konu alanını kapsayan bir çerçeve içerisinde düzenlenip gerçekleştirilmeye çalışılır. Çünkü bu üç alan, süreç ve ürün olarak, temelde insanın davranış yapıları ile doğal, toplumsal ve kültürel çevreleri arasındaki iletişim ve etkileşimin üç ana boyutunu oluşturur. Bu nedenle çağdaş eğitim, kapsam bakımından "bilim eğitimi", "teknik eğitim" ve "sanat eğitimi"nin her üçünü de birlikte içeren bir bütündür".

"Türkiye'de sanat eğitiminin hızla gelişebilmesi, gündemden düşmemesi, eğitim gündemindeki önemli yerini korumasına da bağlıdır. Bu bakımdan, Çağdaş Türk Eğitiminin gündeminde bilim eğitimi, teknik eğitim ile birlikte sanat eğitimi de gereğince yer almalıdır. Bu konuda sürekli dikkat ve özen gösterilmelidir": (1991 Raporu:25-27)

1982 ve 1991 raporlarında öne sürülen sorunların pek çoğu bugün de halâ geçerliliğini korumaktadır. 1983 ve 1991 raporlarındaki önerilerden kimileri ise gerçekleştirilmiş ya da hazırlık aşamalarına geçilmiş durumdadır.

Cumhuriyet dönemi ile özellikle bu sürenin son çeyreğindeki sanatlar eğitiminin durumuyla ilgilenecek olan eğitimbilimciler, bu üç raporu ayrıntılı olarak incelemelidirler.

Gene bugün, sanat eğitimbilimiyle uğraşan tek bilimsel kurum olan, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'ndeki Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nın YÖK tarafından yok edilmesinin de önemle kaydetmelidirler.

Olumlu Gelişmeler

Sanatlar eğitimi alanında olumlu olarak gerçekleşebilmiş olguları Çakır (1998:9-10) şöyle özetlemektedir:

“Türkiye’de sanat eğitimi alanındaki önemli bir gelişme, 1989-1990 yılında öğretime başlayan Güzel Sanatlar Liseleridir.”

“Güzel Sanatlar Eğitimi alanında yükseköğretim düzeyinde iki farklı kurum vardır. Bunlar daha çok sanatçı yetiştirmeyi amaçlayan Güzel Sanatlar Fakülteleri ve daha çok branş (resim-iş ve müzik) öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan Eğitim Fakültelerinin Resim-iş ve Müzik Bölümleridir. Bu öğretmenlerin yetiştirilme sistemi uzmanlar tarafından hep yetersiz bulunmuş ve eleştirilmiştir. Bu konuda son yıllarda yapılan çalışmalardan biri Resim-iş öğretmenini hizmet öncesinde yetiştirme projesidir. Bu amaçla YÖK ve Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Kapsamında yerli ve yabancı uzmanlar Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi için bir proje hazırlamışlar, bu proje ilk olarak 1996-1997 öğretim yılından başlayarak Eğitim Fakültelerinin Resim-iş Bölümlerinde denemeye başlanmıştır. Gerekli görülen düzeltmeler ve eklemeler yapılarak iki kitap (İlköğretim Sanat Öğretimi ve Ortaöğretim Sanat Öğretimi) halinde yayınlanmıştır. Bu projeye göre ilk ve ortaöğretim sanat öğretmenine sanat alanında dört boyutta (Uygulamalı Çalışmalar, Sanat Tarihi Anlayışı, Estetik ve Eleştiri) temel bilgi ve davranış kazandırılması amaçlanmıştır.(Bkz.: Kırıçoğlu 1997) (Çakır,1998) (*)

Benzer bir çalışma müzik alanında da yapılmış, bu konuda bir kitap yayımlanmıştır.

“Buna karşılık 11.9.1992 tarih ve 287 sayılı kararla 1992-1993 öğretim yılından itibaren okutulmaya başlanan “Resim-iş Dersi Öğretim Programı”nda çeşitli tarihlerde toplanan Güzel Sanatlar Komisyonlarının hazırladıkları raporlarda dile getirilen pekçok konuya yer verildiği halde programda daha çok resim-iş tekniklerinin öğretimi ağırlık kazanmıştır. Ayrıca Eğitim Fakültelerinin Resim-iş Bölümlerinde 1996-1997 öğretim yılında uygulamaya konulan Dört Boyutta Resim Öğretmeni Yetiştirme Modeli ile Resim-iş dersi öğretim programı birçok yönden çelişmektedir”:

“Bilindiği gibi okullarda verilen sanat eğitimi çocuğu ya da genci sanatçı yapmayı amaçlamaz, önemli olan onu düşünsel, algısal, duygusal yönlerden geliştirmektir. Türkiye’de okulöncesi öğretim programları incelendiğinde sanat eğitimine

* Dört boyutlu ya da dört yaklaşımlı sanat öğretimi ile ifade edilenlerin yeni şeyler olmadığı, daha bu yüzyılın ilk çeyreğinde Tonguç tarafından hazırlanmış “Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagojisi Sözlüğü”nde, Sanat Eğitimi maddesinde değinilen birçok önemli noktadan yalnızca üçünü içerdiğini de söyleyelim (Bkz.: Kurtuluş 1988 A: 20-21).

doğrudan doğruya yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca okulöncesine öğretmen yetiştiren kurumların ders programlarında sanat eğitimine ilişkin dersler önceki programlarda yeterli değilken, YÖK tarafından hazırlanan yeni okulöncesi ve sınıf öğretmenliği lisans programlarında Resim – Müzik ve Drama eğitimine ilişkin zorunlu derslerin bulunması sevindiricidir.” (Son çalışmalarda bu derslerin kaldırıldığına ilişkin duyumlar alınmıştır.)

“İlköğretimde sanat eğitimi ile doğrudan bağlantılı dersler Resim-iş ve Müziktir. Her iki alana da ayrılan süre ilköğretimin ilk üç sınıfında haftada iki ders saati, diğer sınıflarda ise haftada bir ders saatidir. Bu sürenin yetersizliğinin yanı sıra dersi olumlu etkileyecek her bir öge de (öğretmen niteliği, ortam, öğrenci sayısı, maddi olanaklar, kaynak vb.) yetersizdir. Ancak 1997-1998 öğretim yılında ilköğretimde okutulan derslere ilk üç sınıf için haftada üç ders saatlik “Bireysel ve Toplu Etkinlikler” adı altında zorunlu bir ders konmuştur. İşte bu dersin sanat eğitimcileri tarafından çok iyi değerlendirilmesi gerekir. Çünkü isminden de anlaşılacağı gibi çocuğun bireysel ve toplu etkinliklerini, dolayısıyla yaratıcılığını ve duyarlılığını gibi çocuğun bireysel ve toplu etkinliklerini, dolayısıyla yaratıcılığını ve duyarlılığını olumlu yönde etkileyecek pek çok konu dersin kapsamına alınmıştır.” (Çakır,a.g.y.) Bu derste drama yöntemiyle esaslı bir sanatlar/kültür eğitimi verilebileceğini düşünmekteyiz.

İlköğretim 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarına zorunlu / seçimsel “drama” dersinin konmuş olması da olumlu bir gelişmedir. Programı tamamlanmış olup öğretmen kitabı da yazılmıştır.

1991-1992 eğitim öğretim yılından başlayarak liselerde uygulanmış olan ders geçme ve kredi sisteminde fen, edebiyat, matematik vb. alanların yanında sanat eğitimi de bir alan olarak yer almıştı. Öğrenci istediği takdirde bu alanda eğitim ve öğretim görebilmekteydi. Ayrıca ders geçme ve kredi sisteminde sanat eğitimi ile ilgili (resim, müzik, sanat tarihi,drama vb.) birçok ders vardı. Ancak bilindiği gibi liselerde “sanat eğitimi” alanı olan çok az sayıda okul vardı ve bu alanı seçen öğrenci sayısı da çok az sayıda idi. (Daha geniş bilgi için bkz. Arıkoğlu. 1994)

1982-83 Raporundaki önerilen konulardan olan bir Sanat Konseyi’nin kurulması için çalışmalar 1995’ten bu yana sürdürülmektedir, bugüne değin önemli bir aşama kaydedilememiştir.

Ne yazık ki bir Sanatlar ve Sanat Eğitimbilimi Enstitüsü kurulması konusunda da bir ilerleme olamamıştır. Enstitülerin açılması kolaylaşacağına zor duruma getirilmiştir. Rektörlük ve YÖK’ten

geçen süreçteki aşırı bürokrasi bile tek başına caydırıcıdır.

Proje Çalışmaları ve Yeni Sanatlar Eğitimi

Sanatlar eğitimi kapsamında okullarda uygulanmasında yarar gördüğüm proje çalışmalarına da değinmek istiyorum. Özellikle İstanbul'daki pekçok seçkin ilköğretim okulunda ve kimi liselerde en az birer haftalık proje çalışmalarının gündeme gelmeye başlaması sevindirici gelişmelerdendir.

Daha uzun bir süreye yayılan (bir öğretim yılı ya da bir yarıyıl gibi) proje çalışmaları için ise çok iyi bir plan yapmak ve çok yönlü bir ekip kurmak gereği vardır.

Sanatlar eğitimi alanının diğer pek çok ders ile entegre edilerek içerikler üstü bir konseptte dönüştüğü proje çalışmaları her kademedeki okul içinde bir kültür projesi, bir kültür eğitimbilimi çalışmasına dönüşerek okul ve tüm çevresi için bir örnek olay, bir kültür hareketi oluşturur. Gelenekselleşebilir, toplumsal yaşamı etkileyebilir. Tam bir sosyo kültürel olguya dönüşebilir. Bu olgu aynı zamanda sanatın demokratikleşmesine de katkıda bulunabilir. Sergiler, drama gösterileri, panolar, afişler, duvar gazeteleri, toplu yazma ürünleri vd. etkinliklerle bir şenliğe dönüşür. Bir proje başlı başına bir dönemi konu edinebilir yada müze, opera, tiyatro, halk sanatları, danslar vb. bir konuyu ele alabilir.

Böyle bir çalışma sanat eğitimcilerinin eşgüdümüyle sosyal bilgiler, edebiyat, müzik, tarih, toplumbilim, psikoloji gibi derslerin öğretmenlerinin bilgilerinden ve aynı zamanda ele alınacak bir dönemde ya da konunun geçtiği yerde yaşayan kişilerden birebir edinilen bilgilerden yararlanılmasını; kitaplık, belgelik ve müzelerle gidişleri gerektirir.

Bu tür proje çalışmalarının, tarih bilinci, çevre bilinci, sorumluluk taşıma gibi yönleri vardır. Öğrencilerde kalıcı bilgi ve kalıcı öğrenmelere yol açar.

Ayrıca, böyle proje çalışmalarının, sanatlar eğitiminin değişik yapılandırılmasının yanı sıra, gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus, değişik sanat dal ve türleriyle tanışma sağlayarak, özellikle ve kesinlikle, çağcıl sanat biçimleriyle karşılaşmalar gerçekleştirerek, yalnız bizde değil, birçok başka ülkede de çağdaş biçimlere karşı olmadığını gördüğümüz hoşgörüyü yerleştirmesidir.

Bu etkinliklerin büyükçe bir bölümü derslerden arta kalan zamanlarda, özgür zaman etkinlikleri içinde sürdürülmektedir. Ancak, müze, sergi, kitaplık, belgelikleri (arşiv) gezme, filmler izleme –

yalnız gezmek ve izlemek değil, o mekanlarda öğrenmek de söz konusu olduğu ve öğretmenlerin gerek rehberliğiyle gerekse açtığı tartışmalarla canlı, yaşayan dersler niteliğine dönüştüğü için – eğitim programları içinde yer almalıdır.

Özgür zamanların nasıl kullanıldığı son derece önemlidir. Çünkü öğrenci, bu bir proje çalışması çerçevesinde de olsa, resmi seviyorsa resimle ilgili uğraşı seçecek, tarih ile ilgiliyse projenin tarih araştırmaları ile ilişkili çalışmalarını seçecektir. Bu seçimlerin öğrenci tarafından özgürce yapılmasının sağlanması şarttır. Çünkü sevgi ve ilgiyle yöneldiği alanlarda bireyin daha yaratıcı olduğu bir gerçektir. Bu gün yaratıcılığın ölçülmesinde özgür zamanın nasıl geçirildiği, hangi alanlara ilgi gösterildiği önemli bir ölçüt oluşturmaktadır. Kısaca, özgür zamanlarda sanatsal, sezgisel, sentezci alanlarda uğraşanların daha yaratıcı oldukları söylenebilmektedir. Çünkü beynin sağ yarı küresindeki düşünme biçimleri işe koşulmakta, kişi iraksak, imgesel, sanatsal düşünüp üretmektedir.

Proje yönteminin ise gündelik yaşama giren, yaşamsal öğrenme durumlarına yöneldiğini, daha karmaşık öğrenme biçimlerine götürdüğünü söylemek yerinde olur.

Bu tür proje çalışmaları örgün eğitimimizde henüz yerleşmemiştir. Kuşkusuz tüm okulun, öğretmenler kadrosu, yönetici kadrosu, öğrencileri ve velileriyle gerçekleştireceği bu tür çalışmalar için bir zihniyet değişikliğine gereksinmekteyiz. Ancak bu tür öğrenme durumlarına geçmenin zamanı da gelmiştir.

Örgün eğitimimizde sanatlar eğitimi adına bu güne dek, eğitim ve öğretim programlarında resim ve müzik dersleri yer aldı. Yazın ise nedense hep ayrı tutuldu. Her üç alan da entegre edilmesi hiç düşünülmemiş, apayrı alanlar olarak, üstelik bir yaratıcılık sürecini ve bilgilendirme, kültürlendirme görevini tam olarak yerine getiremeyen dersler biçiminde, hatta çoğunlukla da, çeşitli nedenlerden, başka derslerin ve çalışmaların yapıldığı elverişli zaman aralıkları olarak yaşamlarını sürdürdüler.

Onlarca yıldır altı çizilen ve değiştirme, geliştirme, iyileştirme önerileri ileri sürülen bu sorunsal olduğu gibi karşımızda durmaktadır.

Eğitimimizde temel eğitimin yeniden yapılandırılması gibi önemli bir seferberlik yaşanmaktayken, sanatlar eğitimi konusunda da bir seferberliğin başlatılması çok yerinde olurdu.

Artık resim ya da resim-iş öğretmeni, müzik öğretmeni kimlik değiştirilmelidir. Bir kültür eğitimbilimcisi gibi çalışmak için gerekli donanıma

sahip olarak çağına daha uygun biçimde çalışmalı, sanatına yani alanına sahip çıkmalıdır.

Devlet desteği yanı sıra kuşkusuz yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşların, kitle örgütlerinin, meslek kuruluşlarının böyle bir yetişimde ve ayrıca yetişmiş elemanı da takdir edip onu daha da ileri götürecek uygun çalışmalara yönlendirebilmede büyük payı olmalıdır. Pek çok ülkede okullardaki ders içi ve dışı sanat – kültür çalışmaları değişik sponsorlarca finanse edilmekte, paraca desteklenmektedir.

İleri ülkelerde de benzer çalışma ve seferberliklerle eğitim reformları yapılmış; kültür/sanatlar eğitimi alanındaki, o zaman için yeni birçok eğitsel / kültürel alan da bu gibi desteklerle yol almışlardır. Oyun / tiyatro eğitimbilimi, müze eğitimbilimi, yaratıcı drama, çevrebilim, dans eğitimbilimi gibi daha pekçok konunun gelişmesinde bu gibi destekli çalışmalar bulunmaktadır.

Ancak, örgün eğitime seçenek geliştiren informal eğitim kuruluşlarının (dernekler, vakıflar vb.) eğitim programlarının da dikkatle izlenmesi, gereken ciddilikle çalışmayan yerlerin denetlenerek iyileştirilmesi de gereklidir.

Kısaca, gerek sanatlar eğitmenlerinin yetiştirileceği yüksek öğretim programlarında yapılması gereken değişiklikler, gerekse hizmet-içi eğitim, ciddi kurslar ve workshop'larla var olan sanat eğitimcilerini yetiştirme programları, gerekli ve yeterli sayıda alan uzmanlarının bir araya gelmesiyle, çözülmeyi bekleyen sorulara yanıt verilebilir. MEB'nda ve Kültür Bakanlığında sürekli Danışmanlar Kurullarının yer alması önemli bir gereksinimdir.

Böylece,

- Çok sayıda sanatlar eğitmeni yetişimini,
- Daha az sayıda kültür eğitimbilimcisi yetişimini sağlamak;
- Sınıf öğretmenlerinin sanatlar eğitimine yönelik, sürekli hizmet-içi eğitimini programlamak gibi üç temel noktaya ulaşılmış olur.

Öyleyse sanatlar eğitimcisi yetiştirmeye ilişkin olarak aşağıdaki önerileri getirebiliriz:

- * Gerek sanatlar eğitmeni adaylarının yetişiminde gerek örgün eğitimin özellikle temel eğitim bölümünde, sanatlar eğitimi sanatların tüm alan ve disiplinlerini, kısaca görsel sanatlar – yazın – müzik – hareket ve dans – tiyatro ve drama'yı kapsamına almalıdır.

* Sanatlar eğitmeni en az bir sanat alanında ustalıklı, diğer sanat alanlarında da temel bilgilere ve terminolojiye sahip olan, bu alan ürünleriyle de iletişim kurabilecek, yargılayıp değerlendirebilecek kadar güçlüce kültürlenmiş kişi olmalıdır.

* Okullarımızda, özellikle temel eğitimde, sanatla eğitim önemli ve gereken yerini alırken, diğer ders ve alan öğretmen ve uzmanlarıyla ortak çalışmaları yürütebilecek donanımda sanat eğitmenleriyle, gelecek yüzyıla öğrenmenin sanatsal biçiminden de haberdar, üretken ve yaratıcı kuşaklar yetiştirilir. (Daha geniş bilgi için bkz.: San 1996 ve 1997).

SONSÖZ

Kuşkusuz tüm yukarıda anlatılanlardan çıkarılabilecek sonuçlar vardır.

Temelleri, niteliği tartışılır da olsa, bir batılılaşma ve çağdaşlaşma sürecine girmeye çalışan son Osmanlı döneminin merkezi İstanbul'da atılmaya başlanmış olan, batılı biçimiyle sanatlara yaklaşma hareketi, eğitimde el becerileri, görme biçimleri, kopya etme gibi başlangıç noktaları da olsa resim derlerine ve çok sesli müziğe yer verme, Baltacıoğlu ve biraz sonra da Tonguç gibi sorunu çok daha iyi anlayıp değerlendiren kişiliklerle, Cumhuriyet'in ilk dönemi bir atılıma ve devrim ruhuna sahip çıkarak sürmüştü.

Cumhuriyetin kültür politikası açıktır. Türk kimliğine sahip çıkılarak, ama çağdaş, batıya açık bir tutum, çağcıl bir toplum için gerekli eğitsel, sosyal, kültürel, atılımlar yapmak. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yolda direktif verdiği kişilerin, bugün baktığımızda ne denli doğru kişiler olduğu daha iyi görünmektedir.

Eğitim adına yapılan atılımlarla, sanatlar eğitimi adına yapılanlar, gerek örgün gerek yaygın eğitimde yarlarını bulmuştur. Çözülmelerin yaşandığı 1940'lar sonlarından başlayarak ise, en azından Milli Eğitim Şuralarında (1943, 1946, 1953 ve 1957 Şuraları), sanatlar eğitimine ilişkin atılımcı, yenilikçi ve ilerici bir olguya rastlanmaz (Çakır 1993:52). Halkevleri ve Köy Enstitüleri bir yandan etkili bir biçimde sürerken ve kişisel pekçok çaba çağdaş bir sanatlar eğitimi için kaydedilirken, 1950'li yıllardan sonra bu gelişmedeki grafiğin düştüğünü görüyoruz.

Oysa Sputnik'in uzaya fırlatışı ve bunun arkasından başlayan bilimsel ve teknolojik yarışta, "yaratıcılık" kavramının birdenbire ön plana çıktığı 50'li yılların sonu, artık sanatlar eğitimine düşüncede, bilimde, teknikte ve sanatta yaratıcı insan yetiştirme işlevini de yüklemekteydi.

Kısa sürede mezun veren eğitim enstitüleri gibi ciddilikten ve çağdaşıktan verile gelen ödünlerle, dünyanın ileri ülkelerinde sanatlar eğitiminde yapılan reformları yakalama fırsatının bulunmadığı dönemlerden sonra şimdi hızla, en yeni yöntemler, en karmaşık disiplinlerarası ve yoğun yaklaşımlarla çok çaba isteyen bir çalışkanlıkla, arayı kapamaya çalışmalıyız. Ancak yukarıda sözü edilen kültür eğitimbilimi, sanatlar eğitimbilimi, müze eğitimbilimi gibi disiplinlerarası yaklaşımlarla çok yönlü yetişmesi gereken sanatlar eğitimcileri ile bu açık kapanabilir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Uğurcan (1998) "Akademik Sorunlar ve Sanat Eğitimi", Öğretmen Dünyası Dergisi, Yıl 19, sayı 220, Nisan 1998, s. 6-7.
- Arıkoğlu, Melihat (1995) "Liselerde Uygulanmakta Olan Ders Geçme ve Kredi Sistemindeki Sanat Alanına İlişkin Bir Durum Değerlendirmesi" Sanat Eğitiminin Geleceği (Derl.İ.San), Alman Kültür Merkezi Yayını, Ankara, s. 82-92.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı. (1931) Resim ve Terbiye. Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- Çakır, Ayşe İlhan. (1985) Temel Eğitim Birinci Basamağında Plastik Sanatlar Eğitimi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.
- (1993) "Cumhuriyet Döneminde Sanat Eğitimi" Milli Eğitim Dergisi, Cumhuriyetin 60. Yılı Özel Sayısı. Sayı: 62, s: 29-32, Ankara.
- (1993) "Cumhuriyetten Bu yana Güzel Sanatlar Eğitimi" Milli Eğitim Dergisi, sayı: 6, s: 50-56 Ankara.
- (1994) Türkiye Üniversitelerinde Seçimlik Güzel Sanatlar Dersinin Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış, yayınlanmış, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.
- (1998) "İlköğretimde Değişen Yapı ve Sanat Eğitimi" Öğretmen Dünyası, Yıl 19, Sayı 220, s: 8-10, Ankara.
- Etike, Serap. (1991) Türk Sanat Eğitiminin Gelişim Süreci İçinde Ortaokul Resim Eğitimi ve Resim Öğretmeni Yetiştirme. (1923-1950) A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış, yayınlanmamış doktora tezi. Ankara.
- Kavcar, Cahit. (1982) "Cumhuriyet Döneminde Müzik Eğitimi" A.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi. 1982, cilt 6. Sayı: 35 s: 16-26. Ankara.
- (1983) "Cumhuriyet Döneminde Güzel Sanatlar Eğitimi". Milli Eğitim Bakanlığı. Cumhuriyet Döneminde Eğitim. M.E.Basımevi, s:505-553. Ankara.
- (1983) "Cumhuriyet Döneminde Sanat Eğitimi." Milli Eğitim Dergisi, Cumhuriyetin 60. Yılı Özel Sayısı, sayı:62, s:29-32. Ankara.
- Kırıoğlu, Olcay ve Mary Stocrok. (1997). İlköğretimde Sanat Öğretimi. YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.
- Kurtuluş, Yıldız. (1998 A) Sanat Eğitimi Kuramları Açısından İsmail Hakkı Tonguç ve Yabancı Eğitimciler. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış Yüksek Lisans Seminer Ödevi (yayımlanmamış) 32 s.
- (1998 B) Sanat Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında tamamlanmış, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, 172 s.
- MEB (1961). Güzel Sanatlar Komitesi Raporu, VII. Milli Eğitim Şurası dökümanları Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 56 s.
- (1982 ve 1983). Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitiminin Geliştirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Yüksek Danışma Kurulu, Ankara.
- (1991). Türkiye'de Güzel Sanatları Geliştirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Talim Terbiye Kurulu, Ankara.
- San, İnci. (1982) "Sanat Eğitimi", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, C.15, s:1, s: 215-257.
- (1982 A). "Güzel Sanatlar Öğretimi, Temel ve Orta Eğitimde Sanat Eğitimi ve Öğretimi-Tanımlı-Sorunları-Öneriler" 25-26 Kasım MEB Bilimsel Toplantısı, Milli Eğitim Dergisi, sayı:56, s: 55-61.
- (1982 B). "Sanat Eğitiminin Yaklaşımları, Nitelik ve Konular" Milli Eğitim Dergisi, sayı:59, s: 29.
- (1983). Sanat Eğitimi Kuramları. Tan Yay. Ankara, 214 s.
- (1984). "Sanat Eğitiminin Sorunları", H.Ü. Sanat Tarihi ve Sanat Sorunları Semineri, 18-20 Kasım 1981, Ankara, s. 57-62.

- (1989). “Gencin Yaşamında Sanat ve Kültür Eğitimi” Milli Eğitim Dergisi, İstanbul, s: 16-18.
- (1990). “Güzel Sanatlar Eğitimi” I. Ulusal Eğitim Kongresi, sayfa 71-78, Ankara.
- (1992). “Evrım İçinde Sanat Eğitimi Politikaları” A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 25, sayı.2, s: 643-652.
- (1996). “Yaratıcı Eğitim İçin Gerekli Yenilikler-Bir Sanat Eğitilimci Gözüyle” Eğitimimize Bakışlar, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayını İstanbul, s: 179-200.
- (1997). “Kültür Eğitilimi ve Çocuk”, Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara, s:194-200.
- (1998). “Sanatla Eğitim Üzerine Yeni Düşünceler” Milli Eğitim Dergisi, s: 139, s. 21-24, Ankara (Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumuna Sunulmuş Bildiri, 1997). Aynı nitelikte bir bildiri, aynı başlıkla Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları s.1-8, Çanakkale 1999’da yayımlanmıştır. I. Ulusal Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, 28-30 Nisan 1999.
- Telli, Hidayet. (1990) “Türkiye’de Resim-İş Öğretimine Genel Bakış” Resim-İş Öğretimi ve Sorunları, TED Eğitim Derneği, VII. Öğretim Toplantısı, s.3-33, Ankara.
- Tonguç, İsmail Hakkı. (1932) Resim-Elişleri ve Sanat Terbiyesi, İstanbul Devlet Mat. İstanbul.
- Tunç, Handan. (1984). Temel Eğitim Birinci Basamağında İlkokullarda Plastik Sanatlar Eğitimi, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.
- Uçan, Ali. (1996). İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- (1996). Gazi Yüksek Öğretmen Okulu, Müzik Bölümü, Müzik Alanı Birinci Yıl Programının Değerlendirilmesi, Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara.
- (1997). Müzik Eğitimi, Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.